

Piotr SZKUTNIK*

TRANSAKCJE RADNEGO MIASTA UNIEJOWA STANISŁAWA PIECZYŃSKIEGO W ŚWIELE NAJSTARSZYCH AKT NOTARIUSZA WARCKIEGO Z 1809 ROKU

Zarys treści: W 1808 roku wprowadzono na ziemiach polskich instytucję publicznego notariatu. Pierwsze transakcje zawarte w 1809 r. w Uniejowie zapisano w księdze notarialnej powiatu warckiego. Większość z akt zarejestrowanych w 1809 r. dotyczyła inwestycji jednego z najbogatszych mieszczan uniejowskich Stanisława Pieczyńskiego. S. Pieczyński zakupił wówczas 20 składów stajowych ziemi przy drodze niewieskiej oraz browar w Uniejowie. Kupił także zrujnowany dom mieszczan Ptaszkiewiczów oraz od burmistrza Uniejowa posesję dawniej należąca do miejscowego duchownego. Pieczyński przekazał również w postaci legatu znaczną sumę na utrzymanie szpitala w Uniejowie, w którym przebywali najubożsi mieszkańcy miasta. Suma ta została ulokowana na hipotece domu burmistrza. Transakcje S. Pieczyńskiego świadczą o jego zamożności pozwalającej na inwestowanie w nieruchomości i działalność dobroczynną.

Słowa kluczowe: akta notarialne, edycja źródłowa, umowy kupna-sprzedaży, Uniejów, XIX wiek

WSTĘP

Wraz z wejściem w życie na ziemiach Księstwa Warszawskiego w 1808 r. Kodeksu Napoleona wprowadzono instytucję notariatu publicznego¹. W tym okresie Uniejów należał do powiatu warckiego w departamencie kaliskim. Znalazł się tym samym na obszarze objętym jurysdykcją sądu pokoju w Warcie². Według organizacji sądownictwa cywilnego z 1808 r. przy każdym sądzie pokoju ustanawiano notariuszy (pisarzy aktowych)³. Pierwszym notariuszem, określanym

* Piotr Szkutnik, dr, adiunkt, Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczno-Historyczny, Katedra Historii Historiografii i Nauk Pomocniczych Historii, 90-219 Łódź, ul. Kamińskiego 27a.

¹ K. Skupieński, Notariat i akta notarialne jako przedmiot badań historyka, [w:] *Notariat i akta notarialne na ziemiach polskich w XIX–XX wieku*, red. S. Piątkowski, K. Skupieński, Radom 2004, s. 11–18; Sz. Kozak, *Rzeszowskie akta notarialne 1871–1918. Studium historyczno-źródłoznawcze*, Rzeszów 2004, s. 10; D. Malec, *Dzieje notariatu polskiego*, Kraków 2007, s. 53.

² M. Bandurka, *Zmiany administracyjne i terytorialne ziem województwa łódzkiego w XIX i XX wieku*, Warszawa 1995, s. 10, 15.

³ D. Malec, *Dzieje notariatu...*, s. 57.

wówczas jako pisarz aktowy⁴, w Warcie był Jan Strachowski sprawujący swoje obowiązki w latach 1808–1821⁵. Sporządzał on akta notarialne głównie w siedzibie powiatu. W pierwszym roku działalności spisał również kilka akt w Uniejowie. Zapisy te znajdują się w najstarszej księdze notarialnej powiatu warckiego⁶. Większość tych akt dotyczyła transakcji przeprowadzonych przez radnego miasta Uniejowa Stanisława Pieczyńskiego⁷. Obok niego w skład rady miasta⁸ wchodził w tym czasie Andrzej Dobrowolski oraz Filip Ciesielski, natomiast burmistrzem Uniejowa był w latach 1806–1819 Teodor Jurkiewicz⁹. T. Jurkiewicz i A. Dobrowolski pozostawali w bliższych relacjach z Pieczyńskim, ponieważ byli świadkami w jego aktach. S. Pieczyński opierał swoją fortunę m.in. na interesach związanych z alkoholami. W wyniku kolejnych inwestycji zgromadził w swoim posiadaniu miejscowy browar, gorzelnie oraz skład wina i octu¹⁰.

Spisanie zawartych kontraktów kupna sprzedaży w postaci aktów notarialnych świadczy o zapobiegliwości S. Pieczyńskiego, który starał się zabezpieczyć swe tytuły prawne do nabytych nieruchomości nie tylko przez zapisy w księgach miejskich. Łącznie spisano pięć akt notarialnych, w których stroną był S. Pieczyński, w szóstym wystąpił jako świadek. W niniejszej publikacji edytowano akty notarialne S. Pieczyńskiego jako najwcześniejsze pochodzące z Uniejowa dokumenty tego typu. Dokumenty obrazują kumulację nieruchomości miejskich przez jednego z najzamożniejszych mieszkańców tego miasta.

KOMENTARZ

Zapewne z inicjatywy samego S. Pieczyńskiego sprowadzono w połowie kwietnia 1809 r. J. Strachowskiego na kilka dni do Uniejowa¹¹. Podczas pobytu w tym mieście notariusz sporządził kolejno pięć akt notarialnych do-

⁴ A. Włodarczyk, *Notariat: przeszłość i możliwości naukowej eksploracji (na przykładzie spuścizny notariuszy wieluńskich w XIX w.)*, „Rocznik Wieluński”, t. 9, 2009, s. 220.

⁵ K. Jaroszek, *Notariusze działający na terenie Królestwa Polskiego w latach 1808–1915 (wykaz kancelarii notarialnych przechowywanych w archiwach państwowych)*, [w:] *Notariat i akta notarialne na ziemiach polskich...*, s. 186.

⁶ Archiwum Państwowe w Łodzi oddział w Sieradzu (dalej: APŁoS), Akta notariusza J. Strachowskiego w Warcie, sygn. 1.

⁷ Jeden z przedstawicieli rodu Pieczyńskich – Urban – był opisywany w poprzednim artykule autora. Zob. P. Szkutnik, *Spór mieszczan w Uniejowie o fajkę z tytoniem w 1763 r.*, „Biuletyn Uniejowski”, t. 4, 2015, s. 63–72.

⁸ Rady miejskie były mianowane przez prefekta z listy kandydatów przedstawionych na wspólnej naradzie właścicieli nieruchomości w mieście. Naradę tę zwoływał prefekt. Kandydaci byli wybierani spośród mieszkańców gminy potrafiących pisać i czytać. Zob. *Dziennik praw*, t. 1, Warszawa 1810, s. 205. Obowiązki i uprawnienia rady zob. tamże, s. 205–209.

⁹ Burmistrza mianował w okresie Księstwa Warszawskiego król. Zob. A. Korobowicz, W. Witkowski, *Ustrój i prawo na ziemiach polskich od rozbiorów do odzyskania niepodległości*, Lublin 1994, s. 59.

¹⁰ B. Pełka, *Lata zaborów. Wzrost ludności miasta i zmiany w strukturze zawodowej*, [w:] *Uniejów. Dzieje miasta*, red. J. Szymczak, Łódź–Uniejów 1995, s. 172.

¹¹ Za przyjazd pisarza aktowego ponad milę do spisania aktu należało zapłacić lub podstawić powóz i konie. Zob. *Dziennik praw*, s. 213–217.

tyczących transakcji finansowych S. Pieczyńskiego. W praktyce notarialnej J. Strachowskiego w tym okresie spisywanie akt poza Wartą było rzadkością.

Pierwsze dwa edytowane dokumenty stanowią kontrakty spisane 17 kwietnia 1809 r. przez notariusza, który wciągnął wówczas w akta notarialne umowy już wcześniej zawarte i zapisane w księgach miejskich Uniejowa. Pierwsza z umów, pierwotnie zawarta 13 kwietnia 1808 r., dotyczyła nabycia przez S. Pieczyńskiego od Rozalii z Limińskich Reorowiczowej gruntu polnego liczącego 20 składów stajowych¹² za 660 złotych polskich. Grunty te były położone w Uniejowie koło roli szpitalnej, a zaczynały się od drogi niewieskiej¹³ i składały się z dwóch pasów ziemi o szerokości 6 oraz 10 składów, mierzących 1 i 1/4 staja długości.

Druga z wpisanych w akta notariuszy warckich umowa została pierwotnie spisana 11 września 1806 r. S. Pieczyński nabył wówczas od Marianny z Pieczyńskich Pełczyńskiej browar w Uniejowie wraz z jego wyposażeniem oraz gruntem za 4000 złotych polskich. Sprzedająca zarezerwowała sobie prawo dożywotniego korzystania z ogrodu przy tym browarze.

Pozostałe trzy dokumenty stanowią spisane 19 kwietnia 1809 r. i wówczas zawarte dwa kontrakty oraz jeden zapis (legat). Pierwsza z umów dotyczyła kupna przez S. Pieczyńskiego zrujnowanego domu wraz z posesją w Uniejowie za sumę 288 złotych polskich od mieszczan Izydora i Stanisława Ptaszkiewiczów (ojca i syna), którym zapłacił podczas spisywania umowy 188 zł. Od reszty sumy (ustalonej za sprzedaż domu) 5% mieli pobierać dwaj nieletni Mateusz i Grzegorz Ptaszkiewiczowie.

Drugi kontrakt dotyczył sprzedaży przez burmistrza Teodora Jurkiewicza części posesji (placu) należącej poprzednio do ks. Bogumiła Oczkowskiego¹⁴ w Uniejowie za 400 złotych polskich S. Pieczyńskiemu. Nabywca z tej kwoty zapłacił podczas zawierania umowy jedynie 300 złotych polskich. Reszta ustalonej za sprzedaż posesji sumy, tj. 100 złotych polskich, stanowiła ciężące na tym gruncie zobowiązanie finansowe wobec księży mansjonarzy¹⁵ uniejowskich, w ramach którego pobierali oni oprocentowanie.

¹² Skład stajowy – pas ziemi o szerokości jednego składu i długości jednej staji.

¹³ Monografia Uniejowa nie wymienia w wykazie ulic „drogi niewieskiej”. Zob. M. Kulesza, *Rozwój przestrzenny miasta*, [w:] *Uniejów. Dzieje miasta*, red. J. Szymczak, Łódź–Uniejów 1995, s. 480–481. Biorąc pod uwagę lokalizację miejscowości Niewiesz położonej ok. 6 km na południowo-wschód od rynku w Uniejowie, można zakładać, że droga ta mogła być identyczna z obecną ulicą Polną, której przedłużenie na XIX-wiecznej mapie prowadzi do wspomnianego Niewiesz. Zob. *Topograficzeskaja Karta Carstwa Polskago*, 1839–[1843], 1:126000.

¹⁴ Ks. Bogumił Oczkowski był w 1770 r. kandydatem na probostwo św. Ducha w Uniejowie. Zob. H. Żerek-Kleszcz, *Dzieje miasta w XVII i XVIII w.*, [w:] *Uniejów. Dzieje miasta*, s. 140–141. Prepozyt szpitalny w Uniejowie w latach 1760–po 1780. Zob. M. Różański, *Duchowieństwo parafialne archidiakonatu uniejowskiego w XVIII wieku. Studium prozopograficzne*, Łódź 2010, s. 356.

¹⁵ Mansjonarz, mansjonariusz – duchowny niższej rangi, wikariusz, wykonujący w zamian za stałe dochody funkcje duszpasterskie i liturgiczne przy katedrach, kolegiatach i parafiach. Zob. M. Różański, *Duchowieństwo parafii w Szadku w XVIII w. w świetle wizytacji kościelnych*, „Biuletyn Szadkowski”, t. 8, 2008, s. 103–104.

Trzeci akt dotyczył przekazania przez S. Pieczyńskiego 500 zł T. Jurkiewiczowi, który kwotę tę zapisał na hipotecę swej kamienicy na rynku w Uniejowie. Odbarowany zobowiązał się wypłacać z tej sumy, jako legacji, co roku na rzecz miejscowego szpitala 5% na utrzymanie ubogich mieszkańców Uniejowa.

Transakcje i szczodry gest S. Pieczyńskiego świadczą o jego dużym potencjale finansowym i sporych rezerwach gotówki, które inwestował w nieruchomości, przy czym stać go było również na działalność dobroczynną. Kontrakty wymieniają ówczesnych mieszczan uniejowskich tworzących lokalną zamożną elitę. Stosowane w aktach miary nie pozwalają na precyzyjne ustalenie powierzchni alienowanych działek. Topograficzne punkty odniesienia nie zawsze pozwalają na dokładną lokalizację nabywanych nieruchomości. Często stosowanym określeniem położenia danego gruntu było nazwisko poprzedniego właściciela nieruchomości oraz nazwiska właścicieli sąsiednich działek.

NOTA EDYTORSKA

Dokonując edycji, korzystano z instrukcji wydawniczej K. Lepszego¹⁶, modernizując pisownię źródła. Układ tekstu zmieniono przez zastosowanie akapitów dzielących treść aktów na poszczególne części. W nawiasy kwadratowe ujęto początek danej strony w oryginale oraz uzupełnienia wyrazów. W przypisach wyjaśniono znaczenie niektórych terminów. Liczebniki zastąpiono liczbami. W celu zredukowania liczby przypisów zrezygnowano z informowania o podkreśleniu tekstu w osobnych odwołaniach. W oryginale podkreślono brązową kredką daty akt, nazwiska stron i opisywaną przez akt czynność, np. sprzedaż. W edycji użyto wielkich liter w zdaniach zgodnie z aktualnymi zasadami. Zdania uzupełniono o przecinki i kropki.

Litery i, j, y oddano zgodnie z obowiązującymi obecnie zasadami, np. dezolacyi – dezolacji, ewikcyą – ewikcją, gwardyi – gwardii, hypotekować – hipotekować, iak – jak, iednej – jednej, iedyną – jedyną, którey – której, kwituię – kwituje, leguie – leguje, mansyonarzów – mansonarzów, Maryanną – Marianną, mieyskich – miejskich, nastąpioney – nastąpionej, niewieskiey – niewieskiej, niżey – niżej, odebraney – odebranej, oyciec – ojciec, policyanta – policjanta, policyą – policję, policyi – policji, połowey – połowej, porcyą – porcją, pozwalaią – pozwalają, pretensyi – pretensji, przedaye – przedaje, Reorowiczowey – Reorowiczowej, Rozalij – Rozalii, stawaiąci – stawający, szpitalney – szpitalnej, terażnieyszemu – terażniejszemu, teyże – teźże, tuteyszego – tutejszego, y – i, zeznaią – zeznają. Podobnie zmodernizowano pisownię, stosując zgodnie z obecnymi regułami w wyrazach litery ó oraz ż, np. cisz – ciż, protokuł – protokół, rzeby

¹⁶ *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku*, red. K. Lepszy, Wrocław 1953; J. Tandecki, K. Kopiński, *Edytorstwo źródeł historycznych*, Warszawa 2014, s. 173–178. W niniejszej edycji nie rozrózniono jednak przypisów tekstowych i rzeczowych odpowiednimi odsyłaczami ze względu na możliwości techniczne wydawnictwa. Tekst źródła wydrukowano kursywą w związku z formułą wydawniczą czasopisma.

– żeby, swoy – swój, szczegółach – szczegółach, tez rolą – też rolę. W miejsce litery x zastosowano jej odpowiednik, np. excepcyów – ekscpepcjów, xiążę – książe, xiędza – księdza, xięgi – księgi. Podwojone litery ss i mm zastąpiono pojedynczymi, np. assystencyi – asystencji, possessyą – posesję, processową – processową; summę – sumę, successyą – sukcesję.

Pozostawiono archaiczne brzmienie niektórych wyrazów, np. dziła, kupicielem, niezostawując, przedawczyną, przedaży, stawającemi, temiż, tutej, uproszoni, znajdującemi i zostawując. Stosowane w podstawie wydania niektóre skróty w niniejszej edycji rozwinięto, tj. j – jaśnie¹⁷; imć – jegomość; jmość – jejmość; szlachett – szlachetny, szlachetnych; sławett – sławetny, sławetni; urodz – urodzony, urodzona; w – wielmożny¹⁸.

1. UMOWA KUPNA SPRZEDAŻY ZAWARTA MIĘDZY STANISŁAWEM PIECZYŃSKIM A ROZALIĄ Z LIMIŃSKICH REOROWICZOWĄ W ROKU 1809

17 IV 1809

Or.: *Archiwum Państwowe w Łodzi oddział w Sieradzu, Akta notariusza J. Strachowskiego w Warcie, sygn. 1, nr 9, k. 33–35v.*

[k. 33] Działo się w mieście Uniejowie dnia 17 miesiąca kwietnia roku 1809. Na wezwanie policji miasta tutejszego Uniejowa, zjechawszy urząd aktowy, przed którym stanąwszy w przytomności dwóch świadków to jest szlachetnych jaśnie pana Teodora Jurkiewicza policjanta¹⁹ miasta tutejszego Uniejowa i jaśnie pana Andrzeja Dobrowolskiego także obywatela miasta tegoż, bez numeru po spaleniu miasta w domach swych mieszkających, którzy stawający świadkowie, na dniu dzisiejszym położonym w akcie, są znani dobrze urzędowi aktowemu i znajomość stron stawających jako te, a nie inne są zaręczają.

Osobiście stanąwszy szlachetni jejmość pani Rozalia z Limińskich Reorowiczowa w asystencji męża swego jaśnie pana Jana Reorowicza [k. 33v] czyniąca z jednej, a szlachetny jegomość pan Stanisław Pieczyński obywatel także miasta

¹⁷ *Teksty źródłowe do dziejów województwa plockiego. Z archiwaliów diecezjalnych plockich XIX wieku*, t. 1, z. 1: *Dekanat plocki*, wyd. M.M. Grzybowski, Płock 1987, s. 8.

¹⁸ Określenia te stanowią tytułaturę stanową. W niniejszych aktach są stosowane na określenie mieszczan, jedynie „wielmożny” użyto jako określenie osoby duchownej. O stopniowej degradacji określników stanowych zob.: *Encyklopedia staropolska*, t. 2, oprac. A. Brückner, Warszawa 1939, k. 547–548; R.T. Prinke, *Poradnik genealoga amatora*, Warszawa 1992, s. 108.

¹⁹ Chodzi o urząd burmistrza. Burmistrz ma za zadanie spełniać obowiązki miejscowego policyjnego dozoru według przepisów policji. Zob. *Dziennik praw*, s. 204. W ówczesnym rozumieniu terminu „policja” używano na określenie instytucji mających zapewnić społeczeństwu bezpieczeństwo. W okresie Księstwa Warszawskiego najniższą jednostką administracji była municypalność zarządzana przez burmistrza lub prezydenta, przy czym na czele miasta stołecznego Warszawy stał „prezydent policji”. Zob. W. Sobociński, M. Senkowska-Gluck, *Księstwo Warszawskie*, [w:] *Historia Państwa i Prawa*, t. 3: *Od rozbiorów do uwłaszczenia*, red. J. Bardach, M. Senkowska-Gluck, Warszawa 1981, s. 104–105.

tutejszego Uniejowa kupujący z drugiej strony. Zdolne do zawarcia niniejszej czynności obydwie strony jawnie i dobrowolnie zeznały prosząc urzędu aktowego, żeby im spisany kontrakt pod dniem 13 kwietnia roku 1808 przez szlachetny magistrat miasta tutejszego, utwierdzonym i w księgi aktowe wciągniętym został, którego osnowa jest takowa.

Działo się w Uniejowie 13 kwietnia roku pańskiego 1808. Przed magistratem miasta narodowego Uniejowa stanąwszy niżej wyrażone osoby to jest pani Rozalia z Limińskich Reorowiczowa w asystencji Jana Reorowicza męża swego oraz pan Stanisław Pieczyński obywatel tutejszy prosili o [k. 34] przyjęcie i zapisanie kontraktu sprzedaży i kupna do aktów, który to słowo w słowo tak następuje.

Między panią Rozalią z Limińskich Reorowiczową w asystencji męża swego imieniem Jana Reorowicza sprzedawczyną z jednej, a panem Stanisławem Pieczyńskim obywatelem uniejowskim i kupicielem z drugiej strony, stanęła dobrowolna ugoda i umowa na sprzedaż czyli kupno gruntu polnego składów²⁰ 20 stajowych²¹. Taż wspomniona pani Reorowiczowa mając grunt ten swój własny na polach miejskich znajdujący się po niegdyś Jakubie i Rozalii z Tuszyńskich Limińskich małżonkach, a rodzicach swych przez sukcesję na nie tylko jedyną córkę spadły co świadkowie niżej wyrażeni zeznają, iż nikomu jak tylko pani Rozalii Reorowiczowej ten grunt służyć [k. 34v] powinien, też rolę zaprzęda je za sumę złotych polskich 660 duo numero 660, z której to sumy rzetelnie odebranej do rąk własnych kwituje kupiciela. Ta rola znajduje się w sąsiedztwie roli szpitalnej, zaczyna się od drogi niewieskiej składami 6 przez staje jedno, i ćwierć jedna, drugie zaś staje składami 10 przez staje także jedno i ćwierć jedna, co czyni składów stajowych 20 duo 20 i tegoż gruntu rzeka się, daje, daruje i na wieczność zapisuje, nie zostawując sobie do tegoż nic, ani sukcesorom swoim, owszem wszelkie prawo i właściwości na tegoż kupiciela wlewa, zrzekając się wszelkich wybiegów prawnych. Ewikcją²² zaś sprzedawczyna zapisuje na wszelkich majątkach tak ruchomych jako i nieruchomości gdyby [k. 35] miał wypaść jaki impedyment²³ oraz biorąc na siebie wszelkie koszta i trudność procesową jakieby mogły wyniknąć.

²⁰ Skład – szeroki zagon ziemi zorany na 8–30 skib; rola z dwóch zagonów złożona w jeden. Zob. *Słownik języka polskiego*, red. J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, t. 6, Warszawa 1915, s. 148. Mniejsza jednostka określająca areal ziemi, która mogła być różnie szacowana pod względem powierzchni. Zob. J. Szymański, *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa 1983, s. 164.

²¹ Staje – dawna miara długości używana do pomiarów gruntu, różna w zależności od regionu. Miara ta wynosiła 20 prętów, czyli 300 stóp, tj. 100 dużych kroków. Staje geometryczne liczyło 125 kroków, tj. 426 łokci i 16 cali, czyli 625 stóp; mila liczyła 32 staj; staje mogło wynosić również 220 kroków. Zob.: *Słownik języka polskiego*, s. 384. Podobnie tę miarę definiuje *Encyklopedia staropolska*, k. 546.

²² Ewikcja – pewność, zabezpieczenie, rękojmia, gwarancja; w prawie polskim w XIX w. zaręczenie za pewność nabycia, odpowiedzialność sprzedawcy wobec nabywcy, że nie będzie niepokojony; rękojmia na dobrach zapisana za dług osoby trzeciej. Zob. *Słownik języka polskiego*, t. 1, Warszawa 1900, s. 706.

²³ Impedycja – zawikłanie, przeszkody; impediować – przeszkadzać, wstrzymywać. Zob. *Słownik języka polskiego*, t. 2, Warszawa 1902, s. 84.

Co dla tym większej wiary i wagi w asystencji męża swego, stwierdza ten kontrakt podpisem swej ręki jako też świadkowie do tegoż uproszoni kontraktu. Datum ut supra²⁴

xxx Rozalia z Limińskich Reorowiczowa piórem trzymanym,
Jan Reorowicz manu propria²⁵,
Stanisław Pieczyński,
Paweł Ścibor jako przytomny
xxx Kacper Dobrowolski jako przytomny piórem trzymanym,
magistrat Teod.[or] Jurkiewicz And. Dobrowolski (LS)²⁶.

Do którego kontraktu wciągnięto w ten protokół, ponieważ strony nic więcej dodać nie mają²⁷. Przeto ten po przeczytaniu głośnym i rozważnym, utwierdziwszy [k. 35v] pomiędzy sobą we wszystkich punktach i szczegółach wraz z stawającymi świadkami i urzędem aktowym podpisują odbierając jeden wyciąg dzieła tego.

Rozalia z Limińskich Reorowiczowa nie umiejąca pisać kładzie trzy krzyżyki xxx,

Jan Reorowicz mp.²⁸ jako mąż i asysten.[t]
Stanisław Pieczyński,
Teod. [or] Jurkiewicz jako świadek,
And.[rzej] Dobrowolski jako świadek,
Strachowski pisarz aktowy warski mp.
Fryderyk August z bożej łaski król saski, książę warszawski²⁹.

2. UMOWA KUPNA SPRZEDAŻY ZAWARTA MIĘDZY STANISŁAWEM PIECZYŃSKIM A MARIANNĄ Z PIECZYŃSKICH PEŁCZYŃSKĄ W ROKU 1809

17 IV 1809

Or.: Archiwum Państwowe w Łodzi oddział w Sieradzu, Akta notariusza J. Strachowskiego w Warcie, sygn. 1, nr 10, k. 36–37v.

[k. 36] Działo się w mieście Uniejowie dnia 17 miesiąca kwietnia 1809 r.

Na wezwanie policji miasta tutejszego Uniejowa, zjechawszy urząd aktowy, przed którym stanąwszy w przytomności dwóch świadków to jest szlachetnych jaśnie pana Teodora Jurkiewicza policjanta miasta tutejszego Uniejowa i jaśnie

²⁴ *Ut supra* – jak wyżej. Zob. *Polski słownik archiwalny*, red. W. Maciejewska, Warszawa 1974, s. 86.

²⁵ *Manu propria* – adnotacja przy podpisie oznaczająca, że był on zapisany własnoręcznie. Zob.: *Polski słownik archiwalny*, s. 51.

²⁶ *Locus sigilli* – zapisywane w skrócie w treści kopii oznaczenie miejsca, w którym w oryginale znajdowała się pieczęć. Zob. *Polski słownik archiwalny*, s. 50.

²⁷ Od tego zdania rękopis spisany innym atramentem.

²⁸ Mp. – *manu propria*.

²⁹ APŁoS, Akta notariusza J. Strachowskiego w Warcie, sygn. 1, k. 33–35v.

pana Andrzeja Dobrowolskiego także obywatela miasta tegoż bez numeru po spaleniu miasta w domach swych mieszkających, którzy stawający świadkowie na dniu dzisiejszym położonym w akcie są znani dobrze urzędowi aktowemu i znajomość stron stawających jako te, a nie inne zaręczają.

Osobiście stanąwszy urodzona Marianna z Pieczyńskich Pełczyńska w asystencji męża swego urodzonego Bernarda Pełczyńskiego czyniąca z jednej, a szlachetny Stanisław Pieczyński z drugiej strony. Zdolne obydwie strony będąc [k. 36v] do zawarcia czynności tej pomiędzy sobą jawnie i dobrowolnie zeznały prosząc urzędu aktowego, ażeby im spisany kontrakt był z punktów zawartych pomiędzy stronami temież pod dniem 11 września 1806 roku tu w Uniejowie. I ten urzędownie tak utwierdzonym jako też wciągniętym w akta został, których stron dopełniając chęci urząd aktowy ten podług zawartych punktów spisuje i w swój protokół wciąga, którego osnowa jest takowa.

Między urodzoną jaśnie panią Marianną z Pieczyńskich Pełczyńską w asystencji męża swego urodzonego Bernarda Pełczyńskiego czyniąca z jednej, a szlachetnym jaśnie panem Stanisławem Pieczyńskim obywatelem miasta Uniejowa z drugiej strony, stawa takowy przedaźny kontrakt w następujących opisach, iż taż urodzona jaśnie pani Marianna z Pieczyńskich Pełczyńska mając browar [k. 37] tutaj w mieście Uniejowie wraz z gruntem przywiązany do tegoż ten wraz z statkami wszystkimi w browarze tymże znajdującymi się oraz i gruntem tym należącym do tegoż browaru, sprzedaje jaśnie panu Stanisławowi Pieczyńskiemu, a to na mocy tak dowodów sobie służących jako i działu urzędownie zrobionego pomiędzy innym rodzeństwem swym, który kupujący ma przy sobie, a to za sumę 4000 złotych polskich, którą kupujący przy spisaniu punktów tejeż urodzonej jaśnie pani Pełczyńskiej w całkowitości wypłacił i z tej tym kontraktem teraz zawartym kwitowany zostaje. W posesję ten browar jak miał nabywca sobie oddany tak tej trzymać się ma. Tylko to sobie urodzona sprzedawczyna ostrzega, ażeby ogród przy tymże browarze leżący, aż do śmierci jej nastąpionej wraz z wszelkim użytkiem do [k. 37v] niej należał, na co kupujący chętnie pozwala, tegoż użytkować do śmierci urodzonej sprzedawczynie.

Do którego spisanego z punktów kontraktu, ponieważ strony stawające więcej nie mają dodać, przeto ten we wszystkich punktach i szczegółach umocniwszy pomiędzy sobą, wszelkich ekscepcjów³⁰ zrzekając się przeciwko temuż zawartemu kontraktowi, wraz z stawającymi świadkami i urzędem aktowym podpisują się, odbierając jeden wyciąg dziła tego.

Maryanna z Pieczyńskich Pełczyńska piórem trzymanym kładzie trzy krzyżki xxx

B[ernard] Pełczyński
Stanisław Pełczyński

³⁰ Ekscepcja – zarzut prawny, przez który pozwany udaremnia żądanie powoda albo zawiesza sprawę na pewien czas, środek odwoławczy; wyjątek (od reguły), ograniczenie, wyłączenie. Zob. *Słownik języka polskiego*, t. 1, Warszawa 1900, s. 679.

Teod.[or] Jurkiewicz [burm]³¹ jako świadek,
And.[rzej] Dobrowolski jako świadek,
Strachowski pisarz aktowy warski mp.
Fryderyk August z bożej łaski król saski, książe warszawski³².

3. UMOWA KUPNA SPRZEDAŻY ZAWARTA MIĘDZY STANISŁAWEM PIECZYŃSKIM A IZYDOREM I STANISŁAWEM PTASZKIEWICZAMI W ROKU 1809[2]

19 IV 1809

Or.: *Archiwum Państwowe w Łodzi oddział w Sieradzu, Akta notariusza J. Strachowskiego w Warcie, sygn. 1, nr 11, k. 38–40v.*

[k. 38] Działo się w mieście Uniejowie dnia 19 miesiąca kwietnia 1809 r.

Na wezwanie miasta tutejszego Uniejowa, zjechawszy urząd aktowy, przed którym stanąwszy w przytomności dwóch świadków to jest szlachetnych jaśnie pana Teodora Jurkiewicza policjanta miasta tutejszego Uniejowa i jaśnie pana Andrzeja Dobrowolskiego także obywatela miasta tegoż bez numeru po spaleniu miasta w domach swych mieszkających, którzy stawający świadkowie na dniu dzisiejszym położonym w akcie są znani dobrze urzędowi aktowemu i znajomość stron stawających jako te a nie inne zaręczają. [k. 38]

Osobiście stanąwszy sławetni Izidor Ptaszkiewicz ojciec i Stanisław syn tegoż Ptaszkiewicz, dotleni z jednej a szlachetny jaśnie pan Stanisław Pieczyński obywatel i radny miasta tutejszego z drugiej strony. Zdolne obydwie strony będąc do zawarcia pomiędzy sobą czynności tej jawnie i dobrowolnie zeznali prosząc urzędu aktowego ażeby im spisany kontrakt o plac i dom tu będący w Uniejowie był i ten z umocnieniem wszelkim w protokół aktowy wciągnięty został. Których stron dopełniając chęci urząd aktowy ten w swój protokół wciąga, a tego następująca jest osonowa takowa.

Między sławetnymi Izydorem ojcem i Stanisławem synem [k. 39] Ptaszkiewiczami domku z placem nabytego tu w Uniejowie wraz z ś.p. żoną swą Marianą z Strzałkowskich Ptaszkiewiczową od sławetnych Krempskich dziedzicami z jednej, a szlachetnym jaśnie panem Stanisławem Pieczyńskim obywatelem tutejszym z drugiej strony stawa takowy, o kupno tegoż domku wraz z placem przynależącym się kontrakt w następujących opisach.

Iż ciż sławetni Ptaszkiewiczowie mając dom ten znacznie zdezelowany, a bojąc się dalszej dezolacji nie będąc w stanie tego poprawy, sprzedają wraz z placem należącym do tegoż, na którym stoi ten domek, szlachetnemu Stanisławowi Pieczyńskiemu a to za sumę umówioną i ustanowioną [k. 39v] pomiędzy sobą złotych polskich 288, którą jako połowej dziedzicem tegoż placu sławetni Izidor Ptaszkiewicz w kwocie 140 złotych polskich natychmiast odbiera tudzież

³¹ Odczyt niepewny, w oryginale zapisano zapewne *burm*[istrz].

³² APŁoS, Akta notariusza J. Strachowskiego w Warcie, sygn. 1, k. 36–37v.

Stanisław Ptaszkiewicz syn z drugiej połowy należąca porcją sobie z majątku ś.p. matki swej w kwocie 48 złotych polski[ch] jako odbierający na dniu dzisiejszym wraz z ojcem swym sławetnym Izydorem Ptaszkiewiczem z rąk teraz nabywcy tego domku i placu szlchetnego Pieczyńskiego, te porcją kwitują tegoż tym kontraktem szlchetnego Pieczyńskiego niezostawując sobie żadnej pretensji do tegoż. Resztujące dwie porcje na Mateusza i Grzegorza [k. 40] Ptaszkiewiczów synów tegoż Izydora Ptaszkiewicza na każdego po 48 złotych polski z porcji majątku matki ich z tego domku i placu na nich przypadające, zostawują z procentu po 5 od 100 opłacać się z zwykłego przy terażniejszym nabywcy szlchetnym Pieczyńskim aż do doletności tych. Hipotekować się do tego domu i gruntu zbywający terażniejszemu nabywcy pozwalają. Ekscepcjów wszelkich prawa zrzekają się i ewikcją na swych majątkach jakie teraz mają i mieć mogą zaręczają.

Do którego kontraktu spisane go ponieważ strony nic więcej nie mają co dodać przeto ten we wszystkich punktach [k. 40v] i szczegółach umocniwszy po między sobą wraz z stawającymi świadkami i urzędem aktowym podpisują po przeczytaniu tego protokołu odbierając jeden wyciąg dziła tego.

Izydor Ptaszkiewicz piórem trzymanym kładzie trzy krzyżyki xxx

Stanisław Ptaszkiewicz piórem trzymanym kładzie trzy krzyżyki xxx

Stanisław Pieczyński

Teod.[or] Jurkiewicz

And. Dobrowolski

Strachowski pisarz aktowy warski mp.

Fryderyk August z bożej łaski król saski, książę warszawski³³.

4. UMOWA KUPNA SPRZEDAŻY ZAWARTA MIĘDZY STANISŁAWEM PIECZYŃSKIM A TEODOREM JURKIEWICZEM W ROKU 1809

19 IV 1809

Or.: *Archiwum Państwowe w Łodzi oddział w Sieradzu, Akta notariusza J. Strachowskiego w Warcie, sygn. 1, nr 12, k. 41–42v.*

[k. 41] Działo się w Uniejowie dnia 19 miesiąca kwietnia 1809 r. Przed urzędem wezwanym przez policję miasta Uniejowa, w przytomności dwóch świadków to jest szlchetnych jaśnie pana Andrzeja Dobrowolskiego, jaśnie pana Walentego Jakubowskiego obywateli miasta Uniejowa obudwóch mieszkających po spaleniu się miasta bez numeru, którzy stawający świadkowie na dniu dzisiejszym położonym w akcie są znani urzędowi aktowemu.

Osobiście stanąwszy szlchetni ichmość panowie Teodor Jurkiewicz policjant miasta tutejszego z jednej i jaśnie pan Stanisław Pieczyński z drugiej strony proszą urzędu aktowego aby [k. 41v] im spisany kontrakt był o placu nabytego części od wielmożnego jegomość księdza Oczkowskiego i ten urzędownie

³³ APŁoS, Akta notariusza J. Strachowskiego w Warcie, sygn. 1, k. 38–40v.

utwierdzonym zostawszy w księgi aktowe wciągnięty został, którego następująca jest osnowa takowa.

Między szlachetnym jaśnie panem Jurkiewiczem z jednej, a szlachetnym jaśnie panem Pieczyńskim z drugiej strony stawa takowy o część placu, którą nabył od wielmożnego jegomości księdza Oczkowskiego, tak jak ma sobie zbytą przez tegoż, w następujących opisach. Iż tenże szlachetny Jurkiewicz będąc niewątpliwym dziedzicem tej części zbywa te same część jak ją nabył, od jegomości księdza Oczkowskiego szlachetnemu Stanisławowi Pieczyńskiemu, a to [k. 42] za sumę umówioną i ustanowioną 400 złotych polskich, z których 300 złotych polskich jako te odbiera do rąk swych kwituje, a 100 złotych polskich jako przywiązane do gruntu tego działem dla Ichmości księży mansjonarzów kościoła tego z procentu zwyczajnego zostawuje. Posesję tego majątku swego dawniejszego, natychmiast terazniejszemu nabywcy oddaje. Ewinkją wszelką na swym całym majątku zaręcza i zapisuje nabywcy, zrzekając się wszelkich ekscepcyjów prawa, mienia do tej części i hipotekować się jako teraz już właścicielowi tej części pozwala.

Do którego spisane go kontraktu [k. 42v] ponieważ strony nic więcej nie miały co dodać przeto ten tylko pomiędzy sobą we wszystkich punktach i szczegółach umocniwszy pomiędzy sobą wraz z stawającymi świadkami i urzędem aktowym podpisują odbierając jeden wyciąg działa tego.

Teod.[or] Jurkiewicz

Stanisław Pieczyński

Walenty Jakubowski

And.[rzej] Dobrowolski

Strachowski pisarz aktowy warski mp.

Fryderyk August z bożej łaski król saski, książę warszawski³⁴.

5. LEGAT STANISŁAWA PIECZYŃSKIEGO NA RZECZ UBOGICH W SZPITALU W UNIEJOWE W ROKU 1809

19 IV 1809

Or.: *Archiwum Państwowe w Łodzi oddział w Sieradzu, Akta notariusza J. Strachowskiego w Warcie, sygn. 1, nr 64, k. 214–215.*

[k. 214] Działo się w Uniejowie dnia 19 kwietnia 1809 r. Na wezwanie miasta tutejszego Uniejowa zjechawszy urząd aktowy, przed którym stanąwszy w przytomności dwóch świadków to jest szlachetnych jaśnie pana Walentego Jakubowskiego, kapitana gwardii narodowej miasta Uniejowa, jaśnie pana Andrzeja Dobrowolskiego, obywatela miasta tutejszego, obydwoh bez numeru po spaleniu się miasta, tu w Uniejowie mieszkających, którzy stawający świadkowie na dniu dzisiejszym położonym w akcie są znani dobrze urzędowi aktowemu.

³⁴ APŁoS, Akta notariusza J. Strachowskiego w Warcie, sygn. 1, nr 12, k. 41–42v.

Osobiście stanąwszy szlachetny jegomość pan Teodor Jurkiewicz policjant miasta [k. 214v] tutejszego znany dobrze urzędowi aktowemu i zdolny niniejsze rozporządzenia czynić jawnie i dobrowolnie zeznał, iż on sumę 500 złotych polskich w monecie kurs w kraju mającej odbiera z rąk szlachetnego Stanisława Pieczyńskiego obywatela i radnego miasta tutejszego Uniejowa, którą tenże szlachetny Pieczyński leguje na szpital tutejszy, a to na utrzymanie ubóstwa przy sposobie do życia. Takową sumę 500 złotych polskich zeznający jako do rąk swych rzetelnie przez tegoż wyliczoną mając sobie, zapisuje na kamienicy swej właściwej, w której teraz on zamieszkuje, a ta jest postawioną w rynku na placu narożnym nad ulicą łączyczką, od której zeznający rok rocznie do pokąd [k. 215] ta suma przy tymże zostawać będzie opłacać procentu po 5 od 100 zło[tych] pols[kich] 25 temuż ubóstwu, a to za kwitami danymi przez administratorów czyli prowizorów szpitala tego. Niemniej zeznający sumę tę gdy hipoteka uregulowaną będzie, hipotekować na pierwszej hipotece obowiązuje się tej kamienicy, tym osobistym w księgach tych zeznaniem, którego zeznania swego mając protokół ten przeczytany sobie głośno i rozważnie wraz z stawającymi świadkami i urzędem aktowym podpisuje odbierając jeden wyciąg dziła.

Teod.[or] Jurkiewicz

Walenty Jakubowski świadek³⁵

Andrzej Dobrowolski świadek³⁶

Strachowski pisarz aktowy p[owia]tu wartskiego mp.

Fryderyk August z bożej łaski król saski, książę warszawski³⁷.

Bibliografia

- Archiwum Państwowe w Łodzi oddział w Sieradzu, Akta notariusza J. Strachowskiego w Warcie, sygn. 1.
- Bandurka M., *Zmiany administracyjne i terytorialne ziem województwa łódzkiego w XIX i XX wieku*, Warszawa 1995.
- Dziennik praw*, t. 1, Warszawa 1810.
- Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku*, pod red. K. Lepszego, Wrocław 1953.
- Jaroszek K., *Notariusze działający na terenie Królestwa Polskiego w latach 1808–1915 (wykaz kancelarii notarialnych przechowywanych w archiwach państwowych)*, [w:] *Notariat i akta notarialne na ziemiach polskich w XIX–XX wieku*, pod red. S. Piątkowskiego i K. Skupieńskiego, Radom 2004.
- Korobowicz A., Witkowski W., *Ustrój i prawo na ziemiach polskich od rozbiorów do odzyskania niepodległości*, Lublin 1994.

³⁵ Wyraz „świadek” dopisano jasnym atramentem.

³⁶ Wyraz „świadek” dopisano jasnym atramentem.

³⁷ Podpis ten sporządzono jaśniejszym atramentem, a pod spodem również jaśniejszym atramentem dopisano „Wszem wobec komu o tym wiedzieć należy wiadomo czyniemy, iż akt niniejszego zapisu przed pisarzem aktowym powiatu wartskiego departamentu kaliskiego został zdziałanym w następującej osnowie /:wciągnąć:/”.

- Kozak Sz., *Rzeszowskie akta notarialne 1871–1918. Studium historyczno-źródłoznawcze*, Rzeszów 2004.
- Kulesza M., *Rozwój przestrzenny miasta*, [w:] *Uniejów. Dzieje miasta*, pod red. J. Szymczaka, Łódź–Uniejów 1995.
- Malec D., *Dzieje notariatu polskiego*, Kraków 2007.
- Pelka B., *Lata zaborów. Wzrost ludności miasta i zmiany w strukturze zawodowej*, [w:] *Uniejów. Dzieje miasta*, pod red. J. Szymczaka, Łódź–Uniejów 1995.
- Polski słownik archiwalny, pod red. W. Maciejewskiej, Warszawa 1974.
- Prinke R.T., *Poradnik genealoga amatora*, Warszawa 1992.
- Różański M., *Duchowieństwo parafialne archidiakonatu uniejowskiego w XVIII wieku. Studium prozopograficzne*, Łódź 2010.
- Różański M., *Duchowieństwo parafii w Szadku w XVIII w. w świetle wizytacji kościelnych*, „Biuletyn Szadkowski”, t. 8, 2008.
- Skupieński K., *Notariat i akta notarialne jako przedmiot badań historyka*, [w:] *Notariat i akta notarialne na ziemiach polskich w XIX–XX wieku*, pod red. S. Piątkowskiego i K. Skupieńskiego, Radom 2004.
- Słownik języka polskiego*, pod red. J. Karłowicza, A. Kryńskiego, W. Niedźwiedzkiego, t. 1, Warszawa 1900; t. 2, Warszawa 1902; t. 6, Warszawa 1915.
- Sobociński W., Senkowska-Gluck M., *Księstwo Warszawskie*, [w:] *Historia Państwa i Prawa*, t. 3: *Od rozbiorów do uwłaszczenia*, pod red. J. Bardacha i M. Senkowskiej-Gluck, Warszawa 1981.
- Szcutnik P., *Spór mieszczan w Uniejowie o fajkę z tytoniem w 1763 r.*, „Biuletyn Uniejowski”, t. 4, 2015.
- Szymański J., *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa 1983.
- Tandecki J., Kopiński K., *Edytorstwo źródeł historycznych*, Warszawa 2014.
- Teksty źródłowe do dziejów województwa płockiego. Z archiwaliów diecezjalnych płockich XIX wieku*, t. 1, z. 1: *Dekanat płocki*, wyd. M.M. Grzybowski, Płock 1987.
- Topografическая Карта Carstwa Polskago, 1839–[1843]*, 1:126000.
- Żerek-Kleszcz H., *Dzieje miasta w XVII i XVIII w.*, [w:] *Uniejów. Dzieje miasta*, pod red. J. Szymczaka, Łódź–Uniejów 1995.

[Wpłynęło: marzec 2016; akceptacja: maj 2016]

TRANSACTIONS OF STANISŁAW PIECZYŃSKI, A COUNCILLOR OF UNIEJÓW, IN 1809 RECORDS OF A PUBLIC NOTARY OF WARTA

Summary

In 1808, the institution of public notary was introduced on Polish territories. The first transactions conducted in 1808 were entered in the notarial register of the Warta district. The majority of those records concerned the investments of one of the richest citizens of Uniejów, Stanisław Pieczyński. He made many purchases at that time, mostly in Uniejów, including land, a brewery, a ruined house owned by burghers named Ptaszkiewicz, and a property formerly belonging to a local clergyman. S. Pieczyński also donated a large sum of money to a hospital in Uniejów which catered for the poorest inhabitants of the city. These transactions are testimony to his affluence, which allowed him for investing in real estate and for charitable actions.

Keywords: notarial deeds, source texts, financial transactions, Uniejów, 19th century